

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 1 kwietnia 2016 r.

Pozycja 277

POSTANOWIENIE

z dnia 23 marca 2016 r.

Sygn. akt Ts 296/15

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Piotr Pszczółkowski,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej K.K. w sprawie zgodności:

art. 993 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2014 r. poz. 121, ze zm.) z art. 2 w zw. z art. 64 ust. 1, art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 20 sierpnia 2015 r. (data nadania) K.K. (dalej: skarżący) wystąpił o zbadanie zgodności art. 993 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U.2014.121, ze zm.; dalej: kc) z art. 2 w zw. z art. 64 ust. 1, art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

Skargę konstytucyjną sformułowano w związku z następującą sprawą. Dnia 3 marca 1988 r. brat skarżącego i jego żona zawarli z matką skarżącego umowę o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy. Brat skarżącego zmarł w 1993 r., matka skarżącego zmarła 26 stycznia 2009 r. Skarżący pozwał zstępnych swojego brata (bratanka i bratanicę) o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej na pokrycie zachowku po matce skarżącego. Wyrokiem z października 2014 r. Sąd Rejonowy w O. oddalił powództwo, stwierdziwszy, że skarżącemu nie przysługiwało roszczenie o zachówek z powodu braku majątku spadkowego, od którego można byłoby wyliczać zachówek. Od tego wyroku skarżący złożył apelację, którą Sąd Okręgowy w W. oddalił wyrokiem z kwietnia 2015 r., doręczonym skarżącemu 27 maja 2015 r.

Zdaniem skarżącego art. 993 kc w zakresie, w jakim przysporzenie pod tytułem darmym poczynione *inter vivos* przez matkę na rzecz syna w postaci umowy o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U.1989.24.133, ze zm.) nie stanowi darowizny w rozumieniu art. 993 kc, ani wartości gospodarstwa rolnego nie dolicza się do spadku przy obliczaniu zachowku, jest niezgodny z art. 2 w zw. z art. 61 ust. 1, art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji. Skarżący podnosi, że „wykluczenie z obszaru art. 993 kc doliczania do spadku przysporzenia

wynikającego z tego rodzaju specyficznych umów można zakwalifikować jako ukryte wydziedziczenie, ale czynione nie przez [spadkodawcę], ale przez ustawodawcę (co narusza konstytucyjne podmiotowe prawo do dziedziczenia). (...) W takim układzie pokrzywdzony spadkobierca pozbawiony jest skutecznej ochrony, a gwarancja przysługiwania ochrony z art. 21 ust. 1 i [art. 64] ust. 2 Konstytucji – w odniesieniu do sytuacji skarżącego – jest fikcją. (...) Taką sytuację należy ocenić jako ukryte wydziedziczenie z mocy ustawy jednego spadkobiercy z równoczesnym pozbawieniem tego spadkobiercy ochrony prawnej”. Jak zaznacza skarżący, „ustawodawca naruszył zakaz ukrytego wydziedziczenia, co stanowi naruszenie art. 2 w zw. z art. 64 ust. 2 Konstytucji”. Ponadto „na gruncie art. 993 kc ustawodawca dopuścił się błędu bezpodstawnego różnicowania ochrony majątkowej jednego spadkobiercy z uwagi na kryterium drogi uzyskania nieodpłatnego przysporzenia (tytułu własności) przez drugiego spadkobiercę, co narusza art. 64 ust. 2 Konstytucji”.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

Na podstawie art. 138 w zw. z art. 139 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.1064.293; dalej: ustawa o TK z 2015 r.) z dniem 30 sierpnia 2015 r. utraciła moc ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.102.643, ze zm.; dalej: ustawa o TK z 1997 r.). Zgodnie z art. 134 pkt 1 ustawy o TK z 2015 r. w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy w postępowaniu przed Trybunałem na etapie wstępnego rozpoznania skargi konstytucyjnej stosuje się przepisy dotychczasowe, tzn. przepisy ustawy o TK z 1997 r. Rozpatrywana skarga została wniesiona przed dniem wejścia w życie ustawy o TK z 2015 r., dlatego do jej wstępnej kontroli zastosowanie mają przepisy ustawy o TK z 1997 r.

Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji przedmiotem skargi konstytucyjnej jest ustawa lub inny akt normatywny, na podstawie których sąd lub organ administracji publicznej orzekły ostatecznie o wolnościach lub prawach albo o obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji. Na etapie wstępnej kontroli Trybunał Konstytucyjny bada, czy skarga spełnia warunki formalne określone w art. 46-48 ustawy o TK i czy zarzuty w niej sformułowane nie są oczywiście bezzasadne (art. 36 ust. 3 w zw. z art. 49 ustawy o TK z 1997 r.).

Trybunał wyjaśnił już w postanowieniu z 8 czerwca 2011 r. (SK 14/10, OTK ZU nr 5/A/2011, poz. 45), że

„szczególnego znaczenia w postępowaniu inicjowanym skargą konstytucyjną nabiera prawidłowe wskazanie wzorca dla prowadzonej kontroli. Z jednej strony, umożliwia stwierdzenie, czy skarżący dopełnił podstawowej przesłanki dopuszczalności wystąpienia ze skargą, czyli wskazania takich konstytucyjnie określonych praw lub wolności, które doznały uszczerbku na skutek zastosowania w jego indywidualnej sprawie zaskarżonych unormowań [art. 47 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK z 1997 r.]. Z drugiej zaś, pozwala na merytoryczną ocenę zarzutów sformułowanych przez skarżącego pod adresem zakwestionowanej regulacji ustawy lub innego aktu normatywnego. Zarzuty te nie mogą przy tym koncentrować się wyłącznie na płaszczyźnie stosowania zaskarżonych przepisów. Sfera stosowania prawa, aczkolwiek istotna z punktu widzenia kontroli dopełnienia przez skarżącego prawnych przesłanek wystąpienia ze skargą konstytucyjną, pozostaje bowiem poza zakresem funkcji orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego, związanej z rozpoznawaniem skarg. A zatem uzasadnienie zarzutu naruszenia konstytucyjnie określonych praw lub wolności musi polegać na sformułowaniu takich argumentów, które przemawiają na rzecz niezgodności zachodzącej między normami prawnymi – tymi wynikającymi z zaskarżonych przepisów ustawy lub innego aktu normatywnego oraz konstytucyjnymi, statuującymi określone prawo lub wolność przysługującą skarżącemu (zob. postanowienie TK z 24 lipca 2002 r., SK 44/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 57). Oznacza to między innymi, że powołany w skardze wzorzec musi być

adekwatny do przedmiotu kontroli, a sprzeczność między nimi musi być przez skarżącego uzasadniona”.

Jeżeli wskazany w skardze wzorzec nie jest adekwatny do oceny konstytucyjności zakwestionowanego przepisu, skarga jest oczywiście bezzasadna i należy odmówić nadania jej dalszego biegu (art. 49 w zw. z art. 36 ust. 3 ustawy o TK).

Zgodnie z zakwestionowanym art. 993 kc przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń, natomiast dolicza się do spadku, stosownie do przepisów poniższych, darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę.

Skarżący wyraża przekonanie, że art. 993 kc w zakresie, w jakim przysporzenie pod tytułem darmym poczynione *inter vivos* przez matkę na rzecz syna w postaci umowy o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy nie stanowi darowizny w rozumieniu tego przepisu, a wartości przekazanego gospodarstwa nie dolicza do spadku przy obliczaniu zachowku, narusza jego „prawo do dziedziczenia”, stanowiąc „ukryte wydziedziczenie i rażącą niesprawiedliwość” (art. 2 w zw. z art. 64 ust. 1, art. 21 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji).

Trybunał przypomina, że zgodnie z wydanym w pełnym składzie wyrokiem TK z 31 stycznia 2001 r. (P 4/99, OTK ZU nr 1/2001, poz. 5)

„w odróżnieniu (...) od prawa dziedziczenia Konstytucja nie ustanawia gwarancji dla samej instytucji zachowku, w szczególności nie nakazuje jej wprowadzenia, a więc tym bardziej nie determinuje ani jej kształtu, ani kręgu osób uprawnionych. Konstytucja nie rozstrzyga również, czy prawo do zachowku winno dotyczyć całego majątku należącego do spadkodawcy, czy też tylko niektórych składników tego majątku. Skoro ustawodawca może, nie naruszając Konstytucji, wyłączyć pewne prawa majątkowe spod mechanizmu dziedziczenia i wprowadzić ich szczególną sukcesję w razie śmierci osoby będącej ich podmiotem, to może także modyfikować regulację zachowku”.

Ponadto w wyroku z 25 lipca 2013 r. (P 56/11, OTK ZU nr 6/A/2013, poz. 85) Trybunał wyraźnie zaznaczył, że art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji nie mogą stanowić podstawy do rekonstrukcji konstytucyjnego prawa podmiotowego do zachowku, a wywodzenie z tych przepisów takiego prawa prowadziłoby do wewnętrznej sprzeczności norm konstytucyjnych. Prawo do zachowku ma zatem wymiar prawa ustawowego i, co Trybunał potwierdził w wyroku z 25 lipca 2013 r., stanowi uzasadnione konstytucyjnie ograniczenie praw podmiotowych spadkodawcy. Jak bowiem stwierdził, „uzasadnione konstytucyjnie jest oczekiwanie, że ustawowa regulacja zachowku albo inny sposób ochrony bliskich zmarłego na gruncie prawa spadkowego nie będzie naruszać istoty prawa własności, prawa dziedziczenia, jak również innych *in casu* relewantnych merytorycznie norm konstytucyjnych (...)”.

Trybunał wyjaśnił przy tym, że choć „normy konstytucyjne nie gwarantują konstytucyjnego prawa podmiotowego do zachowku, prawodawca zobowiązany jest stworzyć rozwiązania zabezpieczające – na wypadek rozrządzenia majątkiem *in mortis causa* – sytuację ekonomiczną i prawną określonych podmiotów, które pozostają w konstytucyjnie relewantnych relacjach rodzinnych z spadkodawcą”.

Mając powyższe na uwadze, Trybunał stwierdza, że żaden z przywołanych w złożonej skardze przepisów ustawy zasadniczej nie jest adekwatnym wzorcem kontroli konstytucyjności art. 993 kc. Przede wszystkim skarżący pomija tę okoliczność, że regulacja prawa do zachowku stanowi ograniczenie prawa własności czy prawa dziedziczenia, co musi też wpływać na restrykcyjną wykładnię ustawowych przepisów statuujących to prawo. Celem, który chce osiągnąć skarżący, jest w ocenie Trybunału dalej idące ograniczenie prawa własności spadkodawcy, co wobec ustawowego charakteru prawa do zachowku nie znajduje uzasadnienia w świetle przepisów Konstytucji.

Ze względu na oczywistą bezzasadność skargi Trybunał Konstytucyjny – na podstawie art. 49 w zw. z art. 36 ust. 3 ustawy o TK z 1997 r. – postanowił jak w sentencji.